

Рассматривается процесс профессионального самоопределения личности на основе синергетического подхода. Подчеркивается необходимость многоаспектного рассмотрения каждой важной в профессиональном росте ситуации, для которой характерно состояние неустойчивости, с целью выявления тенденции изменений.

Ключевые слова: личность, профессиональное самоопределение, профессиональное развитие, оптимизация, открыта нелинейная среда, профессиональная подготовка, профессионально-техническое учебное заведение.

The process of personality professional self-determination on the basis of Synergetics approach is examined. The multidimensional consideration necessity of every important situation in professional growth is underlined, for which the instability state is characteristic, with the purpose of changes tendency exposure.

Keywords: personality, professional self-determination, professional development, optimization, a nonlinear environment, professional preparation, професійно-технічний educational establishment, is open.

УДК 377.1:371.336
ББК 74.56

Я.М. Собко
м. Львів, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАТИВНИХ КУРСІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Система професійно-технічної освіти повинна забезпечити підготовку фахівців високої кваліфікації з різних професій і спеціальностей серед молоді, яка навчається у професійно-технічних навчальних закладах. Проте, якість підготовки фахівців у ПТНЗ не завжди відповідає цим вимогам. Однією з причин такого стану є неконкурентноспроможні, застарілі навчальні плани та програми навчання.

Зміст професійно-технічної освіти вдосконалюється не тільки шляхом оновлення предметних курсів, а й створенням інтегративних курсів. У формуванні змісту професійної освіти інтегративні курси займають поки що незначне місце: більшість їх є авторськими розробками і не завжди відповідають освітнім стандартам. Тому їх упровадження вимагає розроблення теоретико-методологічних засад інтегративних курсів і наукових рекомендацій до їх методик.

Комплексна проблема обґрунтування, розроблення, впровадження інтегративних курсів у професійній освіті є складною та багатоаспектною і для їх теоретичного обґрунтування необхідне залучення великого діапазону різноманітних наук, галузей знань і видів діяльності.

Теоретичні передумови розроблення концептуальних основ інтегративних курсів у професійно-технічних навчальних закладах містяться у працях багатьох вчених (С. Батишев, А. Беляєва, Р. Гуревич, О. Дубинчук, І. Козловська, В. Сидоренко та ін.)

Актуальність і доцільність проблеми зумовлені необхідністю подолання суперечностей між: якісними змінами у дидактичній системі професійної освіти та недостатнім обґрунтуванням інтегративного курсу як педагогічного поняття; вимогами державних стандартів щодо впровадження інтегративних курсів і відсутністю чітких критеріїв відбору навчального матеріалу для таких курсів; застарілою логікою викладу навчального матеріалу та відсутністю алгоритмів структуризації змісту інтегративних курсів; нормативною тривалістю навчання учнів ПТНЗ і постійним зростанням обсягу навчального матеріалу в системі професійно-технічної освіти; зростанням кількості предметів з малим інформаційним обсягом і відсутністю системного їх засвоєння учнями професійно-технічних навчальних закладів; міжпредметним змістом інтегративних курсів і неготовністю викладачів до їх викладання; необхідністю впровадження інтегративних курсів і нерозробленістю низки організаційних питань; зростанням частки інтегративних курсів у навчальному процесі

професійно-технічних навчальних закладів і недостатнім рівнем розробленості їх навчально-методичного забезпечення.

Шляхами подолання цих суперечностей є розроблення теоретичних основ і методологічне обґрунтування інтегративних курсів; ущільнення, узагальнення, систематизація навчального матеріалу у процесі розробки інтегративних курсів на засадах дидактичної інтеграції; урахування педагогічних умов та організаційних аспектів під час впровадження інтегративних курсів (забезпеченням педагогічними кадрами, підготовленими до викладання інтегративних курсів; використання інноваційних форм, методів навчання та відповідного науково-методичного забезпечення інтегративного навчання).

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних основ побудови й упровадження інтегративних курсів у навчальний процес професійно-технічних навчальних закладів.

Проблеми розвитку сучасної професійної школи вимагають не лише перегляду соціальних та економічних її аспектів, а також оновлення чинних і розроблення прогностичних систем освіти. Суттєву роль у цих процесах відіграють інтеграційні тенденції, зокрема впровадження в навчальний план навчальних курсів з інтегрованим змістом – інтегрованих курсів. Інтегративний підхід до побудови таких курсів займає нині важливе місце. Так, у реалізації змісту професійної освіти він розглядається як перспективний чинник, який вимагає ґрунтовного теоретичного забезпечення. Це зумовлено передусім тим, що лавиноподібне наростання кількості створених останнім часом на емпіричному рівні так званих «інтегрованих курсів» викликає серйозні сумніви щодо їх якості та дидактичної спроможності. Тому насамперед ми представляємо поняттєвий апарат проблеми, а саме – аналіз принципово важливих понять, які формують теоретичну базу розроблення та впровадження інтегративних курсів в освіті: «навчальний предмет», «навчальний курс», «дисципліна», «навчальна дисципліна» тощо, курс навчання, спецкурс інтегративний, інтегративний інтегруючий курс. Необхідність інтеграційних дисциплін аргументована поки що гіпотетично й не має глибокого теоретичного обґрунтування.

На сьогодні поняття «інтегративний курс» розкривається лише з позицій його змістового аспекту. Тому в подальшому доцільно дослідити теоретико-методологічні основи та можливості більш глибокого розуміння інтегративного курсу як повноцінного навчального предмета з висвітленням не лише його змісту, а й форм, методів і засобів навчання, а також інноваційного науково-методичного забезпечення.

У низці досліджень не розрізняються терміни «інтегрований курс», «інтеграційний курс», «інтегральний курс» (В. Ільченко [3], Т. Гордієць [2], В. Полонський [7] та ін.). У роботах І. Колеснікової даються неточні характеристики цих термінів, зокрема, «вибір слова «інтеграційний» указує на незавершеність процесу інтеграції в часі, на те, що механізм інтеграції не закладений спочатку в змісті, він діє на рівні самого навчання, тобто інтеграційний курс покликаний інтегрувати різноманітні відомості з різних областей, забезпечуючи не просте їх підсумовування, але нова якість» [8, с.6]. Термін «інтегрований» автор трактує як щось, вбудоване в ширшу систему знань, зміст освіти в цілому, а «інтегральний» – як слово, за сенсом співвідношуване з завершеним результатом інтеграційних процесів.

Як зазначає О. Яворук, «навіть просте перерахування використовуваних в дидактиці термінів, що мають пряме відношення до інтеграційних курсів, може зайняти чимало часу. Причому сенс більшості з перерахованих і регулярно використовуваних термінів залишається туманним, а іноді спеціально розмивається» [13, с.75]. Цей автор під інтеграційними навчальними курсами розуміє навчальні курси, що вивчаються учнями для поглиблення і розширення міжнаочних (загальних для суміжних навчальних предметів) знань, їх систематизації й узагальнення, формування міжнаочних (загальних для суміжних

навчальних предметів) навчально-пізнавальних умінь, а також для вирішення інших освітніх проблем, побудовані на основі різних проявів міжнаукової інтеграції.

На наш погляд, обґрунтування інтегративного курсу як дидактичного поняття дає можливість вивести загальні закономірності його розроблення, обґрунтувати загальні критерії відбору змісту, що сприяє подальшому розвитку поняття «навчальний предмет» як одного з категоріальних понять дидактики.

Поняття «інтегрований курс» найчастіше розуміють як навчальний курс, що об'єднує вивчення кількох предметів у єдиний навчальний предмет. З іншого боку, «міждисциплінарні курси виражають найбільш фундаментальні знання, що є базою для формування загальної і професійної культури, адаптації до нових професій, спеціальностей і спеціалізацій, які є теоретичною основою широкого розгортання прикладних досліджень і розробок» [1, с. 11]. Технологічне і дидактичне завдання інтеграційного курсу – вибір підстави для інтеграції, що сприяє вирішенню проблеми структуризації змісту навчального матеріалу [4, с. 111]. У зв'язку з цим посилюється роль взаємозв'язку загальної і професійної освіти у професійно-технічних навчальних закладах.

С. Сергеев [9] аналізує можливі цілі курсів, об'єктів інтеграції і принципів відбору змісту, акцентуючи змістовні та організаційні аспекти їх конструювання. Нею визначені дидактичні основи конструювання інтегрованих курсів; описана теоретична модель інтегрованого курсу; розглянуті основні етапи конструювання інтегрованих курсів; виявлені суперечності засвоєння інтегрованих курсів; виявлені деякі вікові особливості засвоєння змісту інтегрованих курсів; визначені можливі шляхи підготовки вчителів до викладання інтегрованих курсів.

М. Пак [6] розглядає проблему створення авторського інтеграційного курсу шляхом концепції інтеграційного підходу в навчанні, обґрунтовувавши його, обговорюючи його суть, структуру і функції, і вже потім використовує свої висновки для створення інтеграційного курсу технічної хімії в ПТНЗ.

Професійна дидактика інтегративних курсів має усі ознаки самостійної галузі дидактичних знань, оскільки вона багатоаспектна, поліфункціональна, складна і багатоцільова система, і є, з одного боку, підсистемою дидактики інтегративних курсів, а з іншого боку відображає специфічні особливості курсів, притаманні лише професійній освіті.

Оскільки «завдання, яке вирішується окремими дидактиками, полягає в тому, щоб визначити структуру предмета, найбільш раціональну послідовність вивчення відібраного матеріалу» [12, с. 75], то в межах професійної дидактики інтегративних курсів ми намагаємося вирішити завдання більш широке: визначити загальну логічну структуру інтегративного курсу та оптимальну послідовність вивчення навчального матеріалу з урахуванням конкретної (загальноосвітньої чи професійної) мети навчання.

Для аналізу інтегративних курсів потрібно з'ясувати закономірності їх функціонування. При цьому зв'язок між елементами інтегративних курсів підпорядковується низці законів у їхній взаємодії, але характер цієї взаємодії не є явним, він прихований від дослідника через конкретні риси цієї системи. Оскільки інтегративний курс як складна система включає кілька підсистем, керованих різними законами, він підпорядковується дії кількох законів, результат яких і називають закономірністю [5, с. 88].

Принципи розроблення інтегрованих чи інтегративних курсів можуть бути різноманітними, хоча в більшості випадків їх розробляють за зразком традиційних навчальних предметів [11, с. 116]. Останнім часом з'явилося дуже багато нових принципів вузького, а іноді дуже вузького призначення.

Інтегративний курс на методологічному рівні розглядається як цілісність, у якій з'явилася нова якість за рахунок нового способу зв'язку елементів, які становлять його міждисциплінарний зміст. Інтегративний курс у методологічному аспекті водночас повинен

виступати як єдине ціле та володіти якісно новими властивостями щодо галузей знань і специфіки діяльності, на основі яких він будується. На цьому рівні досліджуються такі проблеми: проблема об'єктивно існуючої спільності у змісті та методах різних галузей наукового і виробничого знання; методологічний підхід до визначення ролі соціально-економічних, науково-технічних та психолого-педагогічних чинників у формуванні особистості майбутнього робітника; методологічні основи вивчення інтегративних курсів; історичний та зарубіжний досвід побудови і функціонування інтегративних курсів; розроблення поняттєвого апарату тощо.

Інтегративні курси розглядаються як структура педагогічного знання на основі чого виділяться їх функції: а) світоглядна; б) аксіологічна; в) методологічна; г) герменевтична. Під час розроблення інтегративних курсів блоки принципів утворюють своєрідну хронологічну спіраль, яка передбачає їх уточнення, коригування та розвиток. Дотримання вимог, зумовлених принципами розроблення інтегративних курсів у професійно-технічній освіті, забезпечує посилення взаємозв'язків загальноосвітньої, професійно спрямованої та професійної підготовки учнів. Основне призначення цих принципів полягає в тому, що вони визначають доцільність і мету розроблення конкретного інтегративного курсу, його орієнтовний зміст і функції, а також можливості розвитку на засадах прогностики.

У рамках теорії інтегративних курсів сформовано концептуальні засади (концепція інтегративного курсу), що визначають його характеристики, компоненти, сумісність їхніх вихідних елементів та умови, за яких функціонування інтегративного курсу було б ефективним. Метою впровадження інтегративних курсів є забезпечення цілісного підходу до загальноосвітньої та професійної підготовки учнів. У навчальних планах професійно-технічних навчальних закладів доцільно поєднувати інтегративні курси з предметними, з наданням переваг системі органічно пов'язаних між собою інтегративних курсів, підпорядкованих спільній меті та узгоджених із предметними курсами в даному навчальному закладі. В основі розроблення інтегративних курсів лежить одна з класифікаційних ознак (зміст, форма, складність тощо) та конкретна ціль кожного з таких курсів. Основне завдання інтегративних курсів полягає в забезпеченні єдності формування професійних знань та умінь на базі системи фундаментальних знань.

Психологічна готовність учнів професійно-технічних навчальних закладів до сприйняття інтегрованих знань зумовлюється не лише їхнім попереднім навчальним досвідом, віковими та індивідуальними особливостями (сприйняття, увага, мислення, уява, характер, здібності тощо), а й рівнем фахової підготовки і професійного мислення. Більшість інтегративних курсів у професійно-технічних навчальних закладах має різноцикловий характер (загальноосвітні та професійно спрямовані, загальноосвітні та спеціальні, професійно спрямовані та спеціальні тощо) і повноцінне засвоєння їх змісту вимагає від викладача курсу одночасного оволодіння змістом чи методами принаймні двох-трьох наук чи галузей знань. Окрім загальновідомих дидактичних переваг (зокрема, це ущільнення і концентрація навчального матеріалу, що усуває перевантаження учнів і приводять до економії навчального часу), за належного психологічного забезпечення значно підсилюється мотивація вивчення загальноосвітніх дисциплін шляхом розкриття їх ролі в реалізації суто професійних інтересів учнів.

Інтегративний курс з одного боку, є інтегративним утворенням, а з іншого – елементом системи інтегративних курсів. За змістом фахової підготовки розрізняють загальнопрофесійну і професійну інтеграції. Якщо спеціальності мають багато загальних об'єктів, то можна говорити про загальні інтегровані курси (загальнопрофесійна інтеграція). Курси, що мають «вихід» на одну, конкретну спеціалізацію є частковими (професійна інтеграція). Курси кожної групи можуть мати різний рівень інтеграції. Класифікація за рівнем інтеграції вказує на зміну ступеня інтегрованості курсу. У формуванні системи інтегративних курсів, як складових дидактичних систем, потрібно враховувати низку

суттєвих чинників, а саме: вплив передумов і перспектив розвитку системи; аспекти взаємодії системи з зовнішнім середовищем та іншими системами; взаємодію елементів усередині системи та ін. Проектування системи інтегративних курсів передбачає кілька взаємопов'язаних етапів, а саме: виявлення необхідності впровадження тих чи інших інтегративних курсів у функціонуванні педагогічної системи; виявлення запитів і функцій таких курсів; проектування його змісту як реального навчального предмета; створення системи моделей і алгоритмів побудови інтегративного курсу на основі теоретично обґрунтованих концептуальних положень і критеріїв.

Для ефективного функціонування інтегративних курсів у навчальному процесі винятково важливе значення має розроблення методів дослідження як основа їх діагностики. До методів, які найбільш придатні для дослідження інтегративних курсів, відносимо методи інтеграційного аналізу, подвійного входження базисних компонентів у інтегративне ціле, герменевтичний, антиномний, методологічний експеримент, аксіоматичний метод, історико-генетичний метод, синергетичний та інші. Серед них особливо ґрунтовного подальшого дослідження заслуговують методи емпіричного аналізу та синергетичний метод.

Інтегративний курс, як і будь-який педагогічний об'єкт, можна вивчати за допомогою моделювання. Одним із важливих моментів є моделювання функціональних характеристик та дієвості інтегративного курсу. Під час моделювання змісту інтегративного курсу необхідно враховувати особливості галузі виробництва чи сфери послуг, які характерні для майбутньої професійної діяльності. В основі лежать принципи вертикального і горизонтального структурування. Горизонтальне має на меті три основні завдання – навчити учнів: прийомів узагальнення і систематизації знань; виділення з вивченого матеріалу найбільш загальних понять і наукових ідей; установлення зв'язків між найбільш суттєвими знаннями. Вертикальне структурування матеріалу на основі диференціації змісту показує функціонування тих чи інших понять у процесі формування змісту загальноосвітніх і фахових дисциплін..

Методика інтегративного курсу, своєю чергою, покликана відображати в єдності особливості змісту та методів усіх наук, які формують конкретний інтегративний курс. Системотвірними чинниками таких методичних систем можуть виступати спорідненість і змістовна наближеність тих чи інших складових окремих методик навчання або їх комбінацій (повних і неповних): цілей навчання і виховання, змісту навчання, педагогічних технологій і елементів систем засобів навчання.

Основними завданнями окремої методики навчання інтегративного курсу є: відбір навчального матеріалу відповідно до вимог моделі фахівця; визначення місця інтегративного курсу в загальній системі підготовки фахівця і відповідно до моделі його діяльності; вибір і вдосконалення (оптимізація) форм і методів навчання даного курсу; розроблення необхідної навчально-методичної документації при навчанні курсу; визначення шляхів реалізації дидактичних принципів у навчанні курсу; розкриття і встановлення закономірних зв'язків між різними елементами системи навчання; вивчення, узагальнення й упровадження передового педагогічного досвіду; розроблення засобів наочності, дидактичного і роздаткового матеріалу.

Методика конкретного інтегративного курсу, будучи засобом реалізації певного наукового і практичного змісту, використовує елементи дидактичної системи (форми, методи, прийоми, засоби) і розвивається під впливом дидактики та відповідної науки чи галузі. У методиках інтегрованих та інтегративних курсів, які стосуються професійно спрямованих і спеціальних дисциплін, доцільним є використання технологій навчання. Вони належать до педагогічних, метою яких є визначення цілей через результат освіти, вираження в діях учнів, які ними усвідомлюються і визначаються.

В усіх формах і методах викладання інтегративних курсів тією чи іншою мірою мають бути представлені реальні особливості майбутньої професії, що значною мірою знімає проблему мотиваційного забезпечення учіння. Для практичного впровадження інтегративних курсів у навчально-виховний процес ПТНЗ необхідні певні їх організаційні форми. До них належить, насамперед, урок та його типи, а також семінари, лекції, лабораторні заняття, факультативи, заліки, конференції, екскурсії, практичні заняття й ін. Водночас, для впровадження інтегративних курсів доцільно використовувати такі організаційні форми навчання, в яких були б закладені основи інтеграції знань, зокрема: інтегровані та бінарні уроки, комплексні семінари, а також інтегровані навчальні дні. Більш ефективними та менш складними з організаційної точки зору є інтегровані уроки. Близькі за змістом і функціями до інтегративного уроку є інтегративні дні, які доцільно проводити для демонстрації взаємозв'язку між навчальними предметами.

Упроваджуючи інтегративні курси у практику роботи професійно-технічних навчальних закладів, виникають проблеми їх організаційного забезпечення. Насамперед це стосується планування часу на вивчення окремих навчальних курсів. Спроби хронологічно узгодити всі навчальні курси в їх повному обсязі не дають очікуваних результатів, що пояснюється неможливістю забезпечити узгоджене вивчення навчального матеріалу без порушення системи предметного навчання в цілому. Проблема відповідного науково-методичного забезпечення вивчення інтегративних курсів передбачає інтеграційний підхід до формування змісту професійної підготовки фахівців; створення механізмів оновлення змісту освіти; вдосконалення організації освітнього процесу на основі застосування нових засобів, методів, технологій навчання тощо. Інтегративні курси повинні бути орієнтовані на застосування всіх навчальних середовищ, із використанням інформаційних технологій.

З розвитком інтеграційних процесів нині важко обійтися без відповідної інтегративно-педагогічної підготовки і на рівні освітньої практики. Правомірний висновок і про те, що підготовка майбутніх викладачів у педагогічних університетах повинна бути адекватною номенклатурі інтегрованих навчальних предметів, затверджених у навчальному плані. Необхідне також і формування системи інтегративних умінь і навичок у майбутніх педагогів, а в кінцевому підсумку – інтегрального образу професіонально-педагогічних дій.

В навчальний план доцільно ввести спеціальний курс «Особливості педагогічної роботи у професійно-технічних навчальних закладах». Загальні питання викладання інтегративних курсів у професійно-технічних навчальних закладах, розроблення їх окремих методик у навчально-виховному процесі мають бути обов'язковими під час вивчення педагогіки. Становлення професійної компетентності викладача інтегративних курсів вимагає не лише дотримання вимог професійної підготовки та перепідготовки викладача професійно-технічного навчального закладу, а й низки особливих вимог, які пов'язані з реалізацією інтегративного підходу до навчання.

Оцінка ефективності системи інтегративних курсів у професійних навчальних закладах визначається шляхом експертних систем. Не менш важливим було застосування нашої методики дослідження інтегративного курсу, яка базується на таких послідовних етапах: визначення мети створення інтегративного курсу; відбір складових навчальних курсів чи відповідної інтегративної науки для трансформації в навчальний курс; аналіз співвідношення між збереженням автономії та синтезом складових інтегративного курсу; розроблення власної структури інтегративного курсу; обґрунтування логічних зв'язків між елементами інтегративного курсу; виявлення можливого впливу на побудову і функціонування інтегративного курсу зовнішніх чинників; появі якісно нових рис елементів та об'єкта, отриманого в результаті інтеграції; розроблення алгоритму побудови інтегративного курсу; визначення якісних і кількісних характеристик інтегративного курсу як засобів дослідження їх функціонування в навчальному процесі; розробка загальної моделі інтегративного курсу як об'єкта дослідження дидактики; обґрунтування можливості існування кількох рівнів для

кожного інтегративного курсу як забезпечення розробки його варіативних моделей для конкретних дидактичних умов; розроблення критеріїв доцільності створення конкретного інтегративного курсу на основі аналізу загального алгоритму та визначення меж його використання.

Література:

1. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем / Владимир Павлович Беспалько. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1997. – 304 с.
2. Гордиец Т.М. Формирование профессиональной направленности личности школьника в процессе изучения интегрированных курсов (на примере естествознания): автореферат на соискание научной степени канд. пед. наук :: спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / Т.М. Гордиец. – М., 1994. – 23 с.
3. Ильченко В.Р. Формирование естественно-научного миропонимания школьников: Книга для учителя / Вера Романовна Ильченко. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
4. Курчаткина И. Интегрированные дисциплины как вариант решения проблемы преподавания базовых предметов в профильной школе / Ирина Гордиец // Педагогические технологии. – 2004. – № 2. – С. 109-111.
5. Лігоцький А. О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем / Анатолій Олексійович Лігоцький. – К.: Техніка, 1997. – 210 с.
6. Пак М. И. Теоретические основы интегративного подхода в процессе химической подготовки учащихся профтехучилищ : Дис... доктора пед. наук: 13.00.01. / Михаил Иванович Пак. – СПб., 1991. – 342 с.
7. Полонский В.М. Научно-педагогическая информация: Словарь-справочник. / Владимир Михайлович Полонский. – М.: Новая школа, 1995. – 256 с.
8. Проблемы интеграции в естественно-научном образовании: Тезисы докладов на международной научно-практической конференции. СПб: ГУПМ, 1994. – Ч. П. – 63 с.
9. Сергеев С. А. Дидактические основы построения интегрированных курсов: Дис. ... канд. пед. наук. – СПб: РАО, 1992. – 187 с.
10. Собко Я.М. Теоретичні та методичні основи інтегративних курсів у професійно-технічній освіті : монографія / Ярослав Максимович Собко / за ред. С. У Гончаренка. – Львів : Сполом, 2007. – 332 с.
11. Сулятицький О. А. Інтеграція змісту освіти / Олексій Анатолійович Сулятицький // Інтеграція змісту освіти: Мат-ли міжнар. конф. – Полтава: ПОПОПП, 1997. – С. 116.
12. Усова А. В. О взаимоотношении общей и частных дидактик // Советская педагогика. – 1987. – № 8. – С. 74-77.
13. Яворук О. А. Теоретико-методические основы построения интегративных курсов в школьном естественно-научном образовании: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Олег Александрович Яворук. – Челябинск, 2000. – 327 с.

В статті обґрунтовано теоретичні та методичні основи побудови й впровадження інтегративних курсів у навчальний процес професійно-технічних навчальних закладів.

Ключові слова: інтегративний курс, професійно-технічний навчальний заклад, навчальний процес.

В статье обосновано теоретические и методические основы построения и внедрения интегративных курсов в учебный процесс профессионально-технических учебных заведений.

Ключевые слова: интегративный курс, профессионально-техническое учебное заведение, учебный процесс.

In the articles substantiated theoretical and methodical basis of construction and inculcation of integrative courses in vocational school.

Keywords: educational establishment, educational process.